

ხელოვნება და ჰუმანიტარული მეცნიერებები

ოქროქარგული საქორწილო კაბა ქუთაისის ისტორიული მუზეუმიდან

ირინა უგრეხელიძე¹; ნინო დოლიძე²; ლელა კიკნაველიძე³

¹აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, საინჟინრო-ტექნოლოგიური ფაკულტეტი, ასოცირებული პროფესორი, irina.ugrekhelidze@atsu.edu.ge ORCID: 0000-0001-7982-9927; ²აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, საინჟინრო-ტექნოლოგიური ფაკულტეტი, პროფესორი, nino.dolidze@atsu.edu.ge; ORCID: 0000-0003-0142-7463; ³აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, საინჟინრო-ტექნოლოგიური ფაკულტეტი, აკადემიური დოქტორი, lela.kiknavelidze@atsu.edu.ge ORCID: 0000-0003-3857-810

რეზიუმე

სტატიაში განხილულია ქუთაისის ისტორიულ მუზეუმში დაცული გამორჩეული ფორმის, ქსოვილისა და ფერის მქონე საქორწინო სამოსი, რომელიც სრულიად განსხვავდება სხვა სახის ანალოგიებისგან. კაბა მუზეუმში შემოტანილია 1970 წელს აჭარის ერთ-ერთი სოფლიდან.

საქორწილო კაბა დამუშავებულია სარჩულით. ზედაპირის მასალისთვის გამოიყენება მუქი მეწამული აბრეშუმის ხავერდოვანი ქსოვილი, ხოლო სარჩულისათვის – ზამბის ქსოვილი. კაბა ტრაპეციული სილუეტისაა, მისი კალთა და ზურგი მთლიანადაჭრილია, მხრის ნაკერის გარეშე. გვერდის ნაპირებში, გაფართოების მიზნით, სამკუთხა ფორმის დეტალებია შედგმული. კაბას აქვს ოვალური ყელის მრუდი და წელის ხაზამდე ჩახსნილი გულისპირი; ორნაკერიანი სახელო, მაჯებთან შევიწროებული. კაბა მდიდრულადაა გაფორმებული ოქრომკედით ნაქარგი ყვავილოვანი ორნამენტით, რომელიც გულისპირზე, კისრისა და ყელის ნაპირებზე, კალთებზე, ქვედა ბოლოსა და სახელოს ბოლოზე შემოუყვება დახვეწილ მორთულობად.

ძალზე საინტერესოა, როგორც ნაქარგობის კომპოზიცია, ისე მისი შესრულების ტექნიკა. ორნამენტის გასაოცარი პლასტიკა ჰარმონიულობითა და ხელოვნების დონეზე აყვანილი უზადო შესრულებით გამოირჩევა. კომპოზიცია წინდაწინ დატანილია მუყაოზე, ამოჭრილია და დამაგრებულია სანახევროდ შეკერილ კაბაზე (გაუკერავია მხოლოდ გვერდის ნაკერები). შემდეგ შესრულებულია რელიეფური ნაქარგობა.

განსაკუთრებულ ყურადღებას იპყრობს კაბის კონსტრუქცია და ქსოვილზე დეტალების ჩახაზვის მეთოდი. ქსოვილი – განით 45სმ, დანაკარგის გარეშეა გამოჭრილი, რაც ადასტურებს საფუძვლიან ხალხურ გამოცდილებას მასალის ეკონომიურად ჭრის საქმეში.

ინტერესს მოკლებული არაა კაბის ტექნოლოგიური დამუშავების თანმიმდევრობა. შესრულებული გვირისტებისა და ნაკერების საფუძვლიანი განხილვა თვალნათლივ მიუთითებს ტრადიციული წესების და ტექნიკური ხერხების ზედმიწევნით ცოდნას.

აჭარელი ქალის საქორწილო კაბა უდავოდ იქცევეს მნახველის ყურადღებას თავისი საზეიმო ელფერით, გაფორმების დახვეწილობით, გამოჭრის საინტერესო გადაწყვეტითა და დამუშავების ტექნიკის სრულყოფილებით, რაც ადასტურებს, რომ აჭარაში, ისევე, როგორც მთელს საქართველოში, კერვა-ქარგვას საფუძვლიანად იყო დაუფლებული ადგილობრივი მოსახლეობა, რაც თავის მხრივ მეტყველებს საოჯახო ხელსაქმის მრავალსაუკუნოვან გამოცდილებაზე.

საკვანძო სიტყვები: საქორწილო კაბა, ნაქარგობა, ოქრომკედი, კონსტრუქცია, ნაკერების დამუშავება

აჭარელი ქალის ტანსაცმელს საფუძვლად მატერიალური კულტურის ის ტრადიციული ელემენტები უდევს, რომლებიც საზოგადოდ ქართულ რეალობაში ჩამოყალიბდა და ეროვნულ ჩარჩოებში განვითარდა.

თანამედროვე ეტაპზე მნიშვნელოვანია ლოკალური ეთნოსამოსის შესწავლის და მისი, როგორც კულტურული მემკვიდრეობის ნიმუშის მომავალი თაობისათვის გადაცემის საკითხი. აღნიშნულ საკითხზე აქტიურად მუშაობენ, როგორც ჩვენი ქვეყნის, ისე უცხოეთის მკვლევარები და შესაბამისად პუბლიკაციებში განიხილავენ სხვადასხვა ისტორიული პერიოდის ეთნო-კოსტიუმსა და სამუზეუმო ექსპონატებს.

საქართველოს რეგიონალური სამოსის ბოლოდროინდელი პუბლიკაციებიდან აღსანიშნავია ალბომი-კატალოგი ი. მელიქიშვილის და სხვათა ავტორობით [1]; სტატიები ი. უგრეხელიძის და სხვათა ავტორობით [2], [3], ნ. დოლიძის და სხვათა ავტორობით [4] ასევე ამავე ავტორების კოლექტიური მონოგრაფია [5]. აღნიშნულ ნაშრომებში წარმოჩენილია ჩვენი ქვეყნის სხვადასხვა მხარის ჩაცმულობის ისტორიულ-ეთნოგრაფიული შესწავლის მასალები, აღწერილია ჩაცმულობის სრული კომპლექსები და ცალკეული ელემენტები, დასამზადებელი ქსოვილები, დამზადების ხალხური ტექნიკა; ასევე, განსაზღვრულია ტერმინოლოგია და განხილულია მათი მიმართება ძველქართულ სამოსთან და სხვ.

აჭარული სამოსის ფორმები და მასთან დაკავშირებული მოხმარების წესები ისტორიულად ჩამოყალიბებულ ლოკალურ თავისებურებებთან ერთად ზოგად ქართულ ხასიათს ატარებს. ამასთანავე, შეინიშნება ისეთი ელემენტები, რომლებიც აშკარად უცხოურ გავლენას განიცდის და მათი ანალოგები საქართველოს სხვა რეგიონებში არ მოიპოვება. ერთ-ერთი ასეთი კაბა დაცულია ქუთაისის ისტორიული მუზეუმის ქსოვილების ფონდში. ის შემოსულია მუზეუმში 1979 წელს, აჭარის სოფ. ღორჯომიდან. აღნიშნული სადღესასწაულო კაბა მუზეუმში დაცულ მრავალ ღირსშესანიშნავ ნიმუშთა შორის მეტად საინტერესო და

ორიგინალურ სახეობას წარმოადგენს. სწორედ აღნიშნული კაბის შესწავლა და მისი საფუძვლიანი ანალიზი წარმოადგენს წინამდებარე პუბლიკაციის მიზანს.

კაბა მნიშვნელოვანად განსხვავდება, როგორც აჭარელი ქალის ეთნოგრაფიულ ყოფაში დადასტურებული ჩაცმულობისაგან [6], ისე საქართველოს სხვა მხარეების ანალოგიური დანიშნულების ტრადიციული სამოსისაგან და სხვ. კონსტრ. განსხვავებულია სამოსის ფორმა, დასამზადებელი მასალა და ფერი. (სურ. 1, ა). გადმოცემის თანახმად, საქორწილო კაბას ახალდაქორწინებული აჭარელი პატარძალი ქორწილის დღიდან ერთი კვირის განმავლობაში ატარებდა – სანამ მის მოსანახულებლად სტუმრების მოსვლა გრძელდებოდა, შემდეგ კი, როგორც რელიქვია ოჯახში ინახებოდა – მომავალი თაობისათვის გადასაცემად.

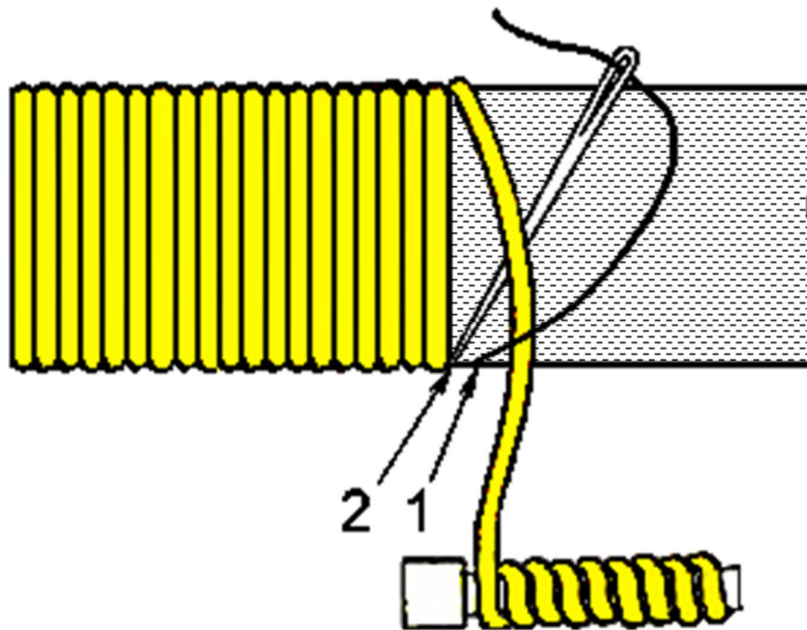
ა ბ

სურ. 1. ა – აჭარელი ქალის საქორწილო კაბა; ბ – ნაქარგობის ფრაგმენტი

საქორწილო კაბა დამზადებულია იისფერი აბრეშუმის ხავერდისაგან, კოჭამდე სიგრძისაა, უკან ზომიერი სიგრძის შლეიფით, ტრაპეციული სილუეტის. დამუშავებულია ჩალისფერი ბამბის ქსოვილის სარჩულით. კალთა და ზურგი მთლიანადაჭრილი – მხრის ნაკერის გარეშე, კალთისა და ზურგის გვერდებში სამკუთხა ფორმის ოთხი დეტალია შედგმული (გვერდულები). კალთის გვერდულებს გვერდის ნაკერში ქვედა ნაპირთან მცირე ზომის სამკუთხა დეტალი აქვს ჩადგმული, დამატებითი გაფართოებისათვის. მსგავსი დეტალი ჩასმულია უკანა მხარეზეც – ზურგის ცენტრალური დეტალისა და გვერდულის ნაკერში.

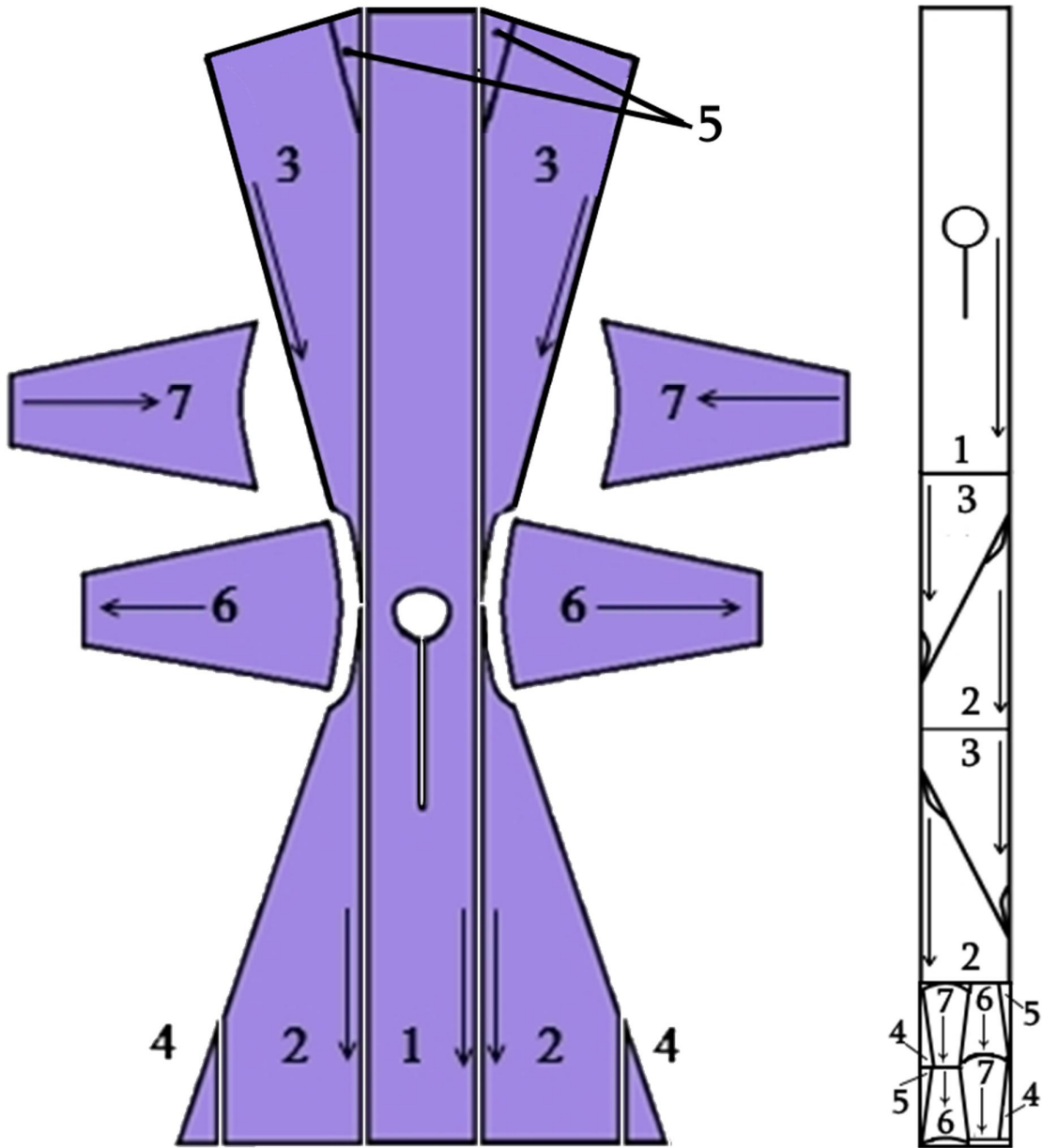
კისრისა და ყელის მრუდი ოვალური ფორმის; კალთა ყელის მრუდიდან წელის დონემდე ვერტიკალურად ჩაჭრილი; სახელო ერთნაწილიანი, ჩაკერებული, ტრაპეციული ფორმის. კაბა მდიდრულადაა გაფორმებული ოქრომკედით ნაქარგი ყვავილოვანი ორნამენტით, რომელიც გულისპირზე, კისრისა და ყელის ნაპირებზე, კალთებზე, ქვედა ბოლოსა და სახელოს ბოლოზე შემოყვება დახვეწილ მორთულობად.

ძალზე საინტერესოა, როგორც ნაქარგობის კომპოზიცია, ისე მისი შესრულების ტექნიკა. ორნამენტის გასაოცარი პლასტიკა ჰარმონიულობითა და ხელოვნების დონეზე აყვანილი უზადო შესრულებით გამოირჩევა. კომპოზიცია წინდაწინ დატანილია მუყაოზე, ამოჭრილია და დამაგრებულია სანახევროდ შეკერილ კაბაზე (გაუკერავია მხოლოდ გვერდის ნაკერები). შემდეგ შესრულებულია რელიეფური ნაქარგობა. კომპოზიციის ძირითადი კონტურები – ვარდულის ფურცლები, ფოთლები, სტილიზებული რტოები და მოძრაობის ხაზგასასმელი შტრიხები (სურ. 1, ბ დეტ. 1) შესრულებულია ნამაგრი სითვის ერთ-ერთი სახეობით – კილოური სითვით. ის წარმოადგენს ორივე მხარეს ჩამაგრებულ, ერთმანეთთან მჭიდროდ მიწყობილი ბმულადებს, რომლებიც იძლევა დილკილოს ეფექტს [7, 8]. საქარგავ მასალად ძირითადი კონტურებისთვის გამოყენებულია მოოქროვილი ვერცხლის სხეპლა (სხეპლა სულხან-საბას განმარტებით არის ოქროს, ან ვერცხლის თმა – გაბრტყელებული), ხოლო გაუშლელი კუკურისათვის, ასევე ყვავილის ფურცლებისა და ფოთლების თავისუფალი არეების შევსებისათვის საქარგავ მასალად გამოყენებულია კლაპიტონი (სურ. 1, ბ დეტ. 2), იგივე კლანჭული (ოქროს, ან ვერცხლის უწვრილესი მავთული სპირალისებურად დაგრებილი – უწვრილესად დაკვლანჭული [9]. საქარგავი ძვირფასი მასალა – ოქრომკედი გამოყენებულია ქსოვილის მხოლოდ წადმა პირზე, შიგა პირზე კი მეორე, სამუშაო ძაფით შესრულებულია ჩამაგრების გვირისტები, რომლეს შესრულების ტექნიკა სქემატური სახით ნაჩვენებია სურ. 2-ზე.

სურ. 2. ოქრომკედით ნაქარგობის ნამაგრი სითვით შესრულების ტექნიკა

განსაკუთრებულ ყურადღებას იპყრობს კაბის კონსტრუქცია (სურ. 3, ა) და ქსოვილზე დეტალების ჩახაზვის მეთოდი (სურ. 3, ბ). ქსოვილი – განით 45სმ, დანაკარგის გარეშეა გამოჭრილი, რაც ადასტურებს საფუძვლიან ხალხურ გამოცდილებას მასალის ეკონომიურად ჭრის საქმეში.

ა ბ

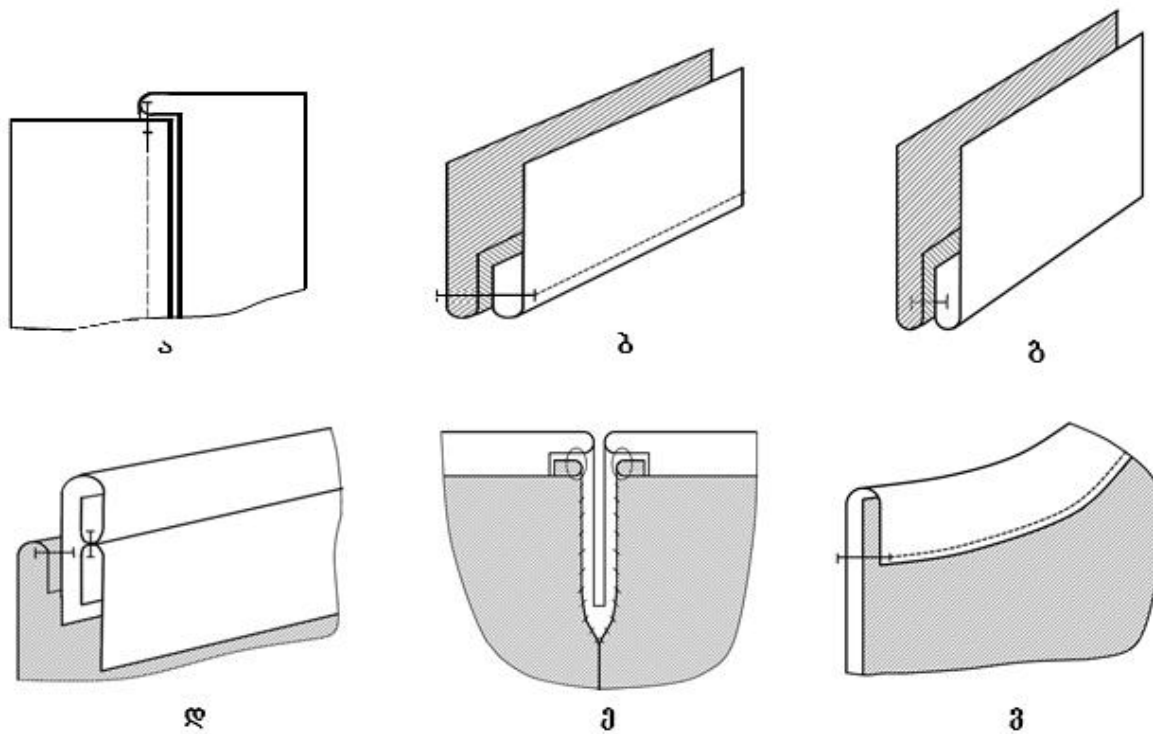
სურ. 3. აჭარელი ქალის საქორწილო კაბის კონსტრუქცია: ა – კონსტრუქციის განფენა; ბ – კაბის ჩახაზაჟი ქსოვილზე

კაბის ცენტრალური დეტალი – მთლიანადაჭრილი კალთა და ზურგი (სურ. 3, ა დეტ. 1) წარმოადგენს ქსოვილის მართკუთხა ნაჭერს, ზომით – 45×275 (სმ). კალთისა და ზურგის გვერდითი ნაწილები (სურ. 3, ა დეტ. 2, 3) ტრაპეციული ფორმისაა, რომლებსაც ერთ კუთხეში

მცირე ზომის სამკუთხა დეტალები აქვთ მიკერებული (სურ. 3, ა დეტ. 4, 5). ამ პატარა დეტალების დამატების შედეგად ტრაპეციულ გვერდულებს სამკუთხა ფორმა აქვთ მიღებული. ტრაპეციული გვერდულები მართკუთხა ქსოვილის ნაჭრის დიაგონალზე გაჭრითაა მიღებული (სურ. 3, ბ დეტ. 2, 3). კალთის გვერდულა (სურ. 3, ბ დეტ. 2) კალთის ცენტრალურ ნაწილთან (სურ. 3, ბ დეტ. 1) შეერთებულია ნაწიბურების ერთმანეთთან დამთხვევით (ნაწიბურის მდებარეობა და ქსელის ხაზის მიმართულება დეტალებზე ნაჩვენებია ისრებით). თანამედროვე კონსტრუირება-ტექნოლოგიის თვალსაზრისით თუ მივუდგებით, ზურგის გვერდულა და ცენტრალური დეტალი ერთმანეთთან შეერთებული უნდა იყოს ნაწიბურების ურთიერთდამთხვევით – კალთის ანალოგიურად, მაგრამ რეალურად, აჭარულ კაბაში ასე არ აღმოჩნდა. ზურგის გვერდულის (სურ. 3, ბ დეტ. 3) ნაწიბური გვერდის ნაკერშია მოქცეული. კონსტრუქციის ასეთი გადაწყვეტა ძალზე გააზრებულად არის მიღებული, რადგან, ქსოვილის ეკონომიის გარდა, შლეიფის წარმოქმნის საშუალებასაც იძლევა. მსგავსი კონსტრუქციული გადაწყვეტა არ არის დამახასიათებელი საქართველოს სხვა რეგიონების სამოსისათვის [10].

ინტერესს მოკლებული არაა კაბის ტექნოლოგიური დამუშავების თანმიმდევრობა. შესრულებული გვირისტებისა და ნაკერების საფუძვლიანი განხილვა თვალნათლივ მიუთითებს ტრადიციული წესების და ტექნიკური ხერხების ზედმიწევნით ცოდნას (რომ არაფერი ვთქვათ ნაქარგობის შესრულების ხელოვნებაზე). კაბის კერვის თანმიმდევრობა ასეთია: თავდაპირველად ხორციელდება საზედაპირე მასალის საწყისი დამუშავება – გვერდულებთან შეერთებულია მცირე სამკუთხა დეტალები, შემდეგ შეერთებულია ცენტრალური დეტალი და გვერდულები; მომდევნო ოპერაციას სახელოს კაბასთან მიკერება წარმოადგენს, რის შემდეგაც კალთაზე, ზურგსა და სახელოს სამაჯეებზე შესრულებულია ნაქარგობა. შემდეგი ოპერაციებია: კისრის, ყელის და გულისპირის ნაპირში სარჩულისა და კაბის ერთმანეთთან შეერთება, საზედაპირესა და სასარჩულეს გვერდის ნაპირების დაგვირისტება; საბოლოო ოპერაციებია სახელოს და კაბის ქვედა ნაპირებში სარჩულის მოტნევა და დამუშავება დახურული გვირისტით.

საზედაპირე და სასარჩულე მასალების დეტალების შესაერთებლად გამოყენებულია შემაერთებელი ნაკერები (სურ. 4, ა), ხოლო ნაპირების დასამუშავებლად სხვადასხვა სახის ნაპირა ნაკერები, კერძოდ: კაბის ქვედა ნაპირი (სურ. 4, ბ), სახელოს ქვედა ნაპირი (სურ. 4, გ) და გულისპირის შეხსნილი (სურ. 4, ე) დამუშავებულია შემოკანტვითი ნაკერით; კისრის ნაპირი შემოქობვითი ნაკერით (სურ. 4, დ), ხოლო ყელის ნაპირი ერთმაგი დახურული ნაკერით, სარჩულის მოტნევით (სურ. 4, ვ).

სურ. 4. კაბის დამუშავებისას გამოყენებული ნაკერები

როგორც ვხედავთ, აჭარელი ქალის საქორწილო კაბა უდავოდ იქცევს მნახველის ყურადღებას თავისი საზეიმო ელფერიტ, გაფორმების დახვეწილობით, გამოჭრის საინტერესო გადაწყვეტითა და დამუშავების ტექნიკის სრულყოფილებით. სამოსის ეს მაღალმხატვრული ნიმუში გვიჩვენებს, რომ აჭარაში, ისევე, როგორც მთელს საქართველოში, კერვა-ქარგვას საფუძვლიანად იყო დაუფლებული ადგილობრივი მოსახლეობა. ეს ფაქტი თავის მხრივ, მეტყველებს საოჯახო ხელსაქმის მრავალსაუკუნოვან გამოცდილებაზე.

ლიტერატურა:

1. მელიქიშვილი ი., ნადირაძე ე., ტოგონიძე ლ. (2013). *ქართული ტრადიციული სამოსი. XVIII-XX საუკუნეები Traditional Georgian Attire. 18th-20th Centuries*. თბილისი.
2. კვიციანიძე ლ., უგრეხელიძე ი. (2013). თუში ქალის ეთნოკოსტიუმი და მისი მოდიფიკაცია თანამედროვე სამოსში. *ქუთაისის სახელმწიფო ისტორიული მუზეუმის შრომები, კრებული XXIII*, 240-246.
3. Ugrekhelidze, I., & Kiknavelidze, L. (2022). Modern design of a costume using the elements of Tushetian women's clothing. *Индустрия моды. Fashion Industry*.
4. Dolidze, N., Datuashvili, M., Ugrexelidze, I., Charkviani, I., Chirgadze, K., Lursamanashvili, L., & Kvantidze, G. (2017). Illustrated reference book of georgian national clothing. Kutaisi: ATSU.
5. დოლიძე ნ., დათუაშვილი მ., უგრეხელიძე ი., ჩარკვიანი ი., ჩირგაძე ი., ლურსმანაშვილი ლ., & კვანტიძე გ. (2016). *ქართული ეროვნული სამოსის კვლევა წერილობითი წყაროების, სამუზეუმო ექსპონატებისა და იკონოგრაფიული მასალების მიხედვით*. ქუთაისი: აწსუ გამომცემლობა.
6. სამსონია, ი. (1977). აჭარული ჩაცმულობის ეთნოგრაფიული შესწავლისათვის. *ჟურნალი ჭოროხი*.
7. ჩუბინიძე, ელისო, უგრეხელიძე, ირინა, დოლონაძე, ანა, ... & ქუთაისის სახელმწიფო ისტორიული მუზეუმი. (2017). ძველი ქართული ნაქარგობა. ქუთაისი: აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი.
8. ჩუბინიძე, ე., უგრეხელიძე, ი. (2017). *ქართული ნაქარგობის ტექნიკა*. ქუთაისი: აწსუ გამომცემლობა.
9. ჩუბინიძე ე., უგრეხელიძე ი., დოლონაძე ა., მსხილაძე მ., ქარციძე ნ. (2019). ნამაგრი სითვის სახეები ქართულ ოქროქარგულობაში. *ქუთაისის სახელმწიფო ისტორიული მუზეუმის შრომების კრებული XXVIII*, 296-301.
10. დოლიძე ნ., დათუაშვილი მ., უგრეხელიძე ი., ჩარკვიანი ი., ჩირგაძე ქ., ლურსმანაშვილი ლ., კვანტიძე გ. (2017). *ქართული ეროვნული სამოსის კონსტრუქტორული და ტექნოლოგიური დაგეგმარება*. ქუთაისი: აწსუ გამომცემლობა.

Gold Embroidered Wedding Dress from Kutaisi Historical Museum

Irina Ugrekheldze¹; Nino Dolidze³; Lela Kiknavelidze²

¹Akaki Tsereteli State University, Faculty of Engineering and Technology, Associate Professor e-mail.: irina.ugrekheldze@atsu.edu.ge; ORCID: 0000-0001-7982-9927; ²Akaki Tsereteli State University, Faculty of Engineering and Technology, Professor e-mail.: nino.dolidze@atsu.edu.ge; ORCID: 0000-0003-0142-7463; ³Akaki Tsereteli State University, Faculty of Engineering and Technology, Academic doctor

e-mail.: lela.kiknavelidze@atsu.edu.ge ORCID: 0000-0003-3857-810

The article discusses a wedding dress with a distinctive shape, fabric and color preserved in the Kutaisi Historical Museum, which is completely different from other analogues. The dress was brought to the museum in 1970 from one of the villages of Adjara and is stored in the textile fund.

The wedding dress processed with lining. For the surface material dark purple silk velvet fabric is used and for the lining –cotton fabric. This is trapeze dress and its back and front part are all cut up without shoulder seaming, with triangular shaped materials for sides (sliders). Lap sides also have small triangular materials into dress fold for the purpose of extension. This kind of element is inserted in the center of the back side and at the joint of adherent sides. This is oval neck dress and its slope is vertically cut from waist level to curved neck. It has one-seam trapeze sleeves. It is exquisitely designed and decorated with flower embroidery ornaments which go along neck edge, bust, slope and at the bottom edge of the sleeve and at the bottom edge of the skirt panels.

Composition of embroidery alongside utilized techniques causes great interest. Wonderful and harmonically created ornaments indicate flawless craftsmanship. Composition is prearranged and outlined on the cardboard, then it is carved and attached to half finished dress. (dress adjoining edges aren't seamed) Afterwards embossed embroidery process took place.

The construction of the dress (pic.3) with cutting techniques really attract attention. Fabric 45cm width is processed and cut without loss to minimize cost. It lies in the fact that Georgian tailors and dressmakers were experienced enough to save fabric.

Techniques used for dress sewing was of minor interest. Different patches and stitching on a dress indicated high knowledge and awareness of traditional customs and technical means among people.

No doubt that glamorous Ajarian wedding dress with ceremonial coloring and outstanding decoration, profound experience in dress cutting methods tends to be appealing to the eye. Ajara, as well as all parts of Georgia known for its meticulous craftsmanship and embroidered works is characterized by delicacy and refinement which stood the test of time.

Keywords: *Wedding Dress, Embroidery, Gilding, Construction, Seam processing*